

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ У КОНТЕКСТІ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ У ЇХ ВЗАЄМОДІЇ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ

Топчій Василь Васильович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
директор Навчально-наукового інституту права
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

Василюк Ігор Миколайович

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права та фінансів
Луцького інституту розвитку людини
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»,
адвокат,
м. Луцьк, Україна*

Як свідчить практика, не дивлячись на те, що чинний Кодекс адміністративного судочинства України (КАСУ) та інші законодавчі акти, що регулюють діяльність судової влади в нашій державі, доповнено відповідними нормами, що стосуються удосконалення судового контролю за виконанням рішень судів, які набрали юридичної сили, досі ця видозміна суттєво не вплинула на ефективність і результативність судів з означеного питання, а також на рівень ефективності їх взаємодії з правоохоронними органами.

Сутність даної проблематики полягає у тому, що всупереч конституційним засадам, які гарантують незалежність суддів (ст. 12 Основного закону України), а також принципам їх діяльності, що закріплені в ст.ст. 1, 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», поширеною є практика, коли судді приймають звіт відповідача про виконання судового рішення у випадках відсутності будь-яких доказів з цього приводу, або не виконують рішення судів вищестоящих інстанцій, які зобов'язують суд належним чином оцінити дії чи бездіяльність боржника та вчинити передбачені законом дії, спрямовані на забезпечення у зв'язку з цим прав і законних інтересів позивача [1], що, без сумніву, має стати предметом вивчення, аналізу та прийняття рішення по суті з боку відповідних правоохоронних органів (у першу чергу, прокуратури).

Здавалось би, остаточну крапку у таких спорах поставить Верховний Суд, але прийняте з цього питання рішення [2] суперечить не тільки

ст.ст. 124, 129¹ Конституції України та ст.ст. 1, 2, 6, 14 КАСУ, але й положенням ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до якої кожен має право на ефективний засіб правового захисту в національному законодавстві, у тому числі й шляхом використання в повному об'ємі потенційних можливостей правоохоронних органів нашої держави.

Такий висновок витікає зі змісту конституційно-організаційних засад здійснення судового контролю, які визначені в Основному законі України (ст.ст. 124-126, 129, 129¹) та інших законодавчих актах, що регулюють діяльність судової влади (зокрема, в ст.ст. 381¹-383 КАСУ), а правові засоби його забезпечення – у, відповідних галузях права, включаючи й Кримінальний кодекс (КК) [3], одним із суб'єктів застосування якого є національні правоохоронні органи (зокрема, його ст. 382, у якій передбачена кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення).

Важливість зазначеного законодавчого підходу є очевидною, позаяк він не тільки дозволяє на практиці реалізовувати належним чином принцип поділу державної влади у виді стримувань і противаг, (у тому числі й шляхом взаємодії між ними (зокрема, між судами і правоохоронними органами)), але й створювати ефективні умови діяльності суддів як з питань встановлення судового контролю за виконанням рішень судів, що набули юридичної сили, так і у сфері запобігання і протидії злочинності, як суб'єктів кримінологічної діяльності [4, с. 355-356].

У той самий час, як встановлено в ході даного наукового пошуку, окремі суди та судді, не дивлячись на визначене для них у ст. 249 КАСУ право щодо виявлення причин і умов, що сприяли невиконанню судового рішення, досить рідко його використовують на практиці у справах, в яких відповідачем виступає держава або якийсь з її органів. Більш того, у таких ситуаціях або своєрідним чином «делегують» функції судів іншим суб'єктам державної влади (а, це є грубим порушенням ст. 124 Конституції України), або добровільно погоджуються на вчинення дій з їх боку, що посягають на їх незалежність (а, це також заборонено ст. 126 Основного закону), або беруть на себе солідарну провину за протиправну діяльність чи бездіяльність зазначених винних осіб, на що, без сумніву, мають реагувати відповідними правовими засобами правоохоронні органи, оскільки у цьому, власне, й виражається сутність взаємодії цих суб'єктів запобігання правопорушенням.

Показовою у цьому сенсі можна назвати діяльність судової влади, що приймає рішення, у яких дається оцінка позиції органів Пенсійного фонду України (ПФУ) щодо соціального та пенсійного забезпечення

наших співвітчизників, які суперечать чинному законодавству та нормам міжнародного права, а саме: замість того, щоб визнати дії чи бездіяльність цих суб'єктів правових відносин, суди «беруть» на себе юридичну і моральну відповідальність за явно незаконну діяльність ПФУ, яка, на переконання деяких учених (і це не викликає заперечень), все частіше перетворюється на протиправну та за формальними правовими ознаками може кваліфікуватись за відповідними статтями КК України.

Таким чином, варто визнати, що в наявності складна прикладна проблема, та одна з детермінант, яка суттєво впливає на ефективність судового контролю та взаємодії у зв'язку з цим судів і правоохоронних органів, а також в цілому на результативність захисту конституційних прав, законних інтересів та свобод, що має вирішуватись у порядку, який зазначений в ст.ст. 381¹-383 КАСУ.

Література:

1. Волинський окружний адміністративний суд. Справа №140/1135/24. URL: <https://court.gov.ua/fair/sud0370/>

2. Держвиконавець не може «вибити» гроші, яких немає – позиція Верховного Суду щодо невиплати пенсії. *Судово-юридична газета*. 03.01.2026. URL: <https://sud.ua/uk/news/sudebnaya-praktika/349012-gosispolnitel-ne-mozhet-vybit-dengi-kotorykh-net-pozitsiya-verkhovnogo-suda-otnositelno-neyvyplaty-pensii>

3. Більчук О. А. Судовий контроль як засіб забезпечення реалізації державної політики України у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № % (2023). Право. С. 167-172. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.5.29>

4. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х книгах, Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: теоретичні засади та історія криміналістичної науки. 424 с.